

Spis treści

- 7. Słowo wstępne
- 15. Od UW do UKSW. 200 lat instytucji i struktur teologii uniwersyteckiej w Warszawie ks. Roman Bartnicki
- 33. Krótkie spojrzenie na warszawską teologię katolicką w ostatnich dwustu latach Jacek Salij OP
- 43. Wojciech Szweykowski (1773–1838) i Antoni Szlagowski (1863–1956) – duchowni i rektorzy Uniwersytetu Warszawskiego ks. Rafał Bednarczyk
- 55. Od izolacji do dialogu. Niełatwa droga warszawskich wydziałów teologicznych do współpracy ekumenicznej Karol Karski
- 65. Teologia w kontekście *universitatis scientiarum*. W trosce o tożsamość i dialog ks. Jerzy Bagrowicz
- 77. Powiązania Katowic z teologią uniwersytecką w Warszawie ks. Henryk Olszar
- 105. Wkład środowiska ATK w rozwój nauki teologii moralnej. Refleksja i świadectwo ks. Paweł Bortkiewicz
- 119. Teologia systematyczna w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie bp Marcin Hintz
- 131. Studium Teologii Prawosławnej UW – w służbie nauki i Kościoła ks. Andrzej Baczyński, ks. Doroteusz Sawicki

- 161 • **Badania w zakresie teologii starokatolickiej
w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej** Borys Przedpełski
- 177 • **Teologia – ciągle w drodze** bp Andrzej F. Dziuba
- 191 • **Teologia między normatywnością konfesyjną
a wolnością badań naukowych** ks. Bogusław Milerski
- 201 • **Wystawa jubileuszowa „Literatura ekumeniczna
Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego
w zbiorach Biblioteki Głównej UKSW”** Jakub M. Kowalski
- 209 • **Biogramy Autorów**

Słowo wstępne

W 2016 roku obchodziliśmy 200-lecie założenia Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach którego od samego początku działał Wydział Teologiczny. Nawet jeśli teologia utraciła swoje centralne miejsce w uniwersytecie, to pozostaje niezbywalną jego składową, jeśli uniwersytet ma służyć rozumieniu przez człowieka swojej egzystencji i swojego miejsca w świecie. Człowiek nie jest jedynie biochemiczną „maszyną”, ale istotą społeczną, której życie ma szereg wymiarów, w tym wymiar religijny. Jubileusze mogą pełnić rolę szczególną. Z jednej strony, przypominają to, co już miało miejsce, są formą odświeżania pamięci. Z drugiej zaś – łączą przeszłość z teraźniejszością w staraniach, by przenieść do teraźniejszości i w przyszłość to, co ważne i wykraczające poza dany historyczny moment. Nie inaczej jest w przypadku jubileuszu 200-lecia teologii uniwersyteckiej w Warszawie.

Na początku XIX wieku, w 1816 roku, został założony przez cara Rosji i króla Królestwa Polskiego, Aleksandra I, Królewski Uniwersytet Warszawski wraz z Wydziałem Teologicznym. Powstał on bez udziału władz kościelnych, czego potwierdzeniem jest fakt, iż *breve* Piusa VII zatwierdzające Wydział datuje się na 3 października 1818 roku. Wspominając dwa wieki tradycji teologii uniwersyteckiej w Warszawie, należy przywołać pozostałe instytucje, w których kolejno teologia znajdowała swoją kontynuację. Pierwszą instytucją było Seminarium Główne, w którym uprawiano teologię po zamknięciu w 1831 roku w wyniku powstania listopadowego Wydziału Teologicznego. Z kolei Seminarium Główne zostało przekształcone w 1835 roku przez cara Mikołaja I w Akademię Duchowną Rzymsko-Katolicką. Kolejną cezurę wyznacza 1 lipca 1867 roku, gdy po zamknięciu Akademii zarówno studentów, jak i profesorów przeniesiono do Akademii Duchownej w Petersburgu. Akademia ta istniała aż do 1918 roku. W tym samym roku w reaktywowanym Uniwersytecie Warszawskim powołano Wydział Teologiczny, który kościelną aprobatę uzyskał – podobnie jak w swoich początkach – po dwuletniej działalności, 4 kwietnia 1920 roku. Kolejnym etapem w historii teologii uniwersyteckiej w Warszawie był rok 1954, w którym powołano do istnienia Akademię Teologii Katolickiej jako kontynuatorkę „wyodrębnionych” rzymskokatolickich

wydziałów teologicznych z Uniwersytetu Warszawskiego i z Uniwersytetu Jagiellońskiego. O trudnych początkach Akademii może świadczyć fakt, że zatwierdzenie kościelne uzyskała dopiero 29 czerwca 1989 roku. Najnowsza historia katolickiej teologii uniwersyteckiej w Warszawie zaczyna się wraz z przekształceniem 3 września 1999 roku na mocy ustawy Sejmu RP Akademii Teologii Katolickiej w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

W odniesieniu do teologii katolickiej w Warszawie należy jeszcze wspomnieć o jej wkładzie w rozwój myśli teologicznej i promocję kadry dydaktycznej w Polsce. Na szczególne wspomnienie zasługuje Warszawska Szkoła Apologetyczna, ale także prężnie rozwijająca się teologia moralna, katechetyka czy teologia ekumeniczna, uprawiana w powstałej w ATK w 1982 roku Katedrze Teologii Ekumenicznej. Akademia Teologii Katolickiej ma znaczący udział w rozwoju i promocji kadry dydaktycznej, która skutecznie zasiłała inne ośrodki teologiczne w Polsce, czego dowodem była obecność na konferencji jubileuszowej przedstawicieli niektórych z tych wydziałów teologicznych: Poznania, Torunia i Katowic.

Pozostałe tradycje teologiczne dołączyły do Uniwersytetu Warszawskiego później. Decyzja o utworzeniu po I wojnie światowej Wydziału Teologii Ewangelickiej z polskim językiem wykładowym zapadła na wniosek Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w 1920 roku. Ponieważ nie istniała tradycja kształcenia w zakresie teologii ewangelickiej w języku polskim, co skutkowało brakiem odpowiednio przygotowanych kadr, powstało wprawdzie Studium Teologii Ewangelickiej (w styczniu 1921 roku). Zaś Wydział w pełnej obsadzie personalnej rozpoczął działalność dopiero w roku akademickim 1923/1924. W 1925 roku utworzono jeszcze Studium Teologii Prawosławnej, które z powodu braku własnej kadry profesorskiej nie mogło się przekształcić w regularny wydział. Po wojnie nie udało się restytuować tego studium. W 1954 roku władze usunęły z Uniwersytetu Warszawskiego nie tylko Wydział Teologii Katolickiej, ale również Wydział Teologii Ewangelickiej, tworząc Chrześcijańską Akademię Teologiczną. Do nowej uczelni dołączyły Kościoły tradycji starokatolickiej, nieposiadające dotychczas własnego ośrodka kształcenia o charakterze akademickim, a w 1957 roku Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny. ChAT stał się w ten sposób jedyną w swoim rodzaju uczelnią ekumeniczną. Obecnie jest jednostką dwuwydziałową, a Wydział Teologiczny posiadający wszystkie uprawnienia naukowe jako jedyny w Polsce kształci kadry na potrzeby Kościołów mniejszościowych, w szczególności zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej. ChAT jest niejako laboratorium szeroko rozumianego współdziałania ekumenicznego, przekraczającego granice konfesyjne, społeczne i narodowościowe. Jest ośrodkiem rozwoju konfesyjnych i niekonfesyjnych badań naukowych, krytycznego namysłu teologicznego, którego Kościoły zawsze potrzebują. Z tego też względu wiele Kościołów mniejszościowych skutecznie dążyło do tego, by państwo polskie w partykularnych ustawach zagwarantowało im prawo kształcenia swoich kadr w tej uczelni.

Już w okresie międzywojennym teologia w Uniwersytecie Warszawskim, w którym istniały dwa wydziały teologiczne i Studium Teologii Prawosławnej, zyskała wymiar ekumeniczny. Drogi tych jednostek rozeszły się jednak w roku 1954, gdy utworzone zostały na ich bazie dwie odrębne akademie: Akademia Teologii Katolickiej oraz Chrześcijańska Akademia Teologiczna. Mimo to nie zarzucono całkowicie wzajemnych kontaktów. Współpraca naukowo-dydaktyczna istniała w latach 60., a została ona zdynamizowana, poczynając od roku 1974 (o czym informuje przyczynek prof. dr. hab. Karola Karskiego). Organizatorzy konferencji, jej uczestnicy oraz Rady Wydziałów przywiązują wielką wagę do takiej ekumenicznej współpracy teologicznej, czego wyrazem jest również niniejsza publikacja. Byłoby dziwnym, gdyby w globalizującym się świecie, w którym wymiana myśli przekracza wszystkie granice, teologia jako dziedzina naukowa i krytyczna refleksja mogłaby sobie pozwolić na zamknięcie w konfesyjnych gettach. Obecny jubileusz postrzegamy jako szansę ocalenia i rozwinięcia tego, co przez dwa wieki uprawiania teologii uniwersyteckiej w Warszawie było szczególnie cenne. Chcemy mądrze korzystać z doświadczeń przeszłości, zarówno tych radosnych, jak i trudnych. Pierwsze kroki zostały zrobione. Pozostaje mieć nadzieję, że dalsza współpraca teologów katolickich, protestanckich i prawosławnych nie pozostanie pobożnym życzeniem, ale stanie się codziennością.

Zamieszczone w tym tomie referaty pokonferencyjne opisują historie warszawskich wydziałów teologicznych oraz ich wzajemnych relacji, i to ze wszystkimi zawirowaniami dziejów, prezentują najważniejszych badaczy oraz ich dorobek teologiczny i oferują refleksję nad przyszłością teologii w Polsce i na świecie. Konferencję poprzedziło pierwsze w historii wspólne posiedzenie Rady Wydziałów Teologicznych UKSW i ChAT, które zaowocowało przyjęciem wspólnej deklaracji, a którą przedstawiamy na początku tej książki. Daje ona wyraz nie tylko wspólnotocie losów, ale przede wszystkim wspiera nasze wspólne, ekumeniczne dążenia we wzajemnych relacjach i refleksji teologicznej. Uczestników łączy bowiem przekonanie, że teologia nie tylko ma swoje miejsce w uniwersytecie, ale jest też niezbędnym motorem wzmacniającym i poszerzającym rozumienie samego siebie przez współczesnego człowieka, który dzięki wierze staje się otwarty na służbę drugiemu człowiekowi i całemu światu.

dr hab. Jakub Ślawik, prof. ChAT
Prodziekan
Wydziału Teologicznego ChAT

dr Jarosław A. Sobkowiak MIC
Prodziekan
Wydziału Teologicznego UKSW

Członkowie Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (fot. ks. dr Rafał Bednarczyk). W pierwszym rzędzie od lewej: ks. dr hab. Jarosław Babiński, prof. UKSW; dr Mateusz Tutak; dr Paweł Płatek; ks. dr Jarosław Sobkowiak (prodziekan); ks. prof. dr hab. Piotr Tomasiak (dziekan); ks. prof. dr hab. Janusz Kręcidło (kierownik studiów doktoranckich); mgr Justyna Słowińska; ks. dr hab. Krzysztof Kietliński, prof. UKSW.

W drugim rzędzie od lewej: dr hab. Grzegorz Łęcicki, prof. UKSW; dr hab. Dariusz Pater; ks. prof. Jerzy Lewandowski; ks. prof. dr hab. Jarosław Różański (prodziekan); ks. dr hab. Tomasz Wielebski (prodziekan), prof. UKSW; ks. prof. dr hab. Waldemar Chrostowski; mgr Eliza Żaczek; dr Barbara Strzałkowska; dr Małgorzata Laskowska; mgr Klaudia Rosińska; mgr Agnieszka Napierzyńska.

W trzecim rzędzie od lewej: ks. prof. dr hab. Marek Parchem; dr hab. Piotr Drzewiecki, prof. UKSW; ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński; ks. dr hab. Marek Tatar, prof. UKSW; ks. prof. dr hab. Witold Kawecki; s. mgr Łucja Niwińska; mgr Danuta Purchała; ks. prof. Bogumił Gacka; ks. dr hab. Józef Kloch, prof. UKSW; dr Milena Kindziuk; ks. prof. dr hab. Ignacy Bokwa.

W czwartym rzędzie od lewej: ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki; ks. dr hab. Grzegorz Bachanek; ks. dr hab. Wojciech Kluj, prof. UKSW; ks. dr hab. Waldemar Linke; dr hab. Anna Kuśmirek, prof. UKSW; dr hab. Katarzyna Flader-Rzeszowska; dr Magdalena Butkiewicz; ks. dr hab. Dariusz Kurzydło; ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek; o. dr hab. Grzegorz Bartosik, prof. UKSW.

W ostatnim rzędzie od lewej: prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz; ks. prof. dr hab. Henryk Seweryniak; ks. dr hab. Józef Grzywaczewski, prof. UKSW; ks. dr hab. Krzysztof Siwek; ks. bp prof. dr hab. Andrzej F. Dziuba; ks. dr hab. Stanisław Skobel, prof. UKSW; ks. prof. dr hab. Józef Zabielski; ks. dr hab. Tomasz Stępień, prof. UKSW; ks. prof. Stanisław Urbański; ks. prof. dr hab. Marian Kowalczyk; ks. prof. dr hab. Krzysztof Bardski; dr Błażej Szostek; ks. dr Krzysztof Filipowicz; ks. dr Mirosław Mejzner; ks. dr hab. Bartosz Adamczewski, prof. UKSW; ks. dr hab. Leon Nieścior, prof. UKSW; ks. dr Norbert Mojżyn; ks. dr hab. Tomasz Szyszka; ks. dr Krzysztof Marcyński

Członkowie Rady Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (fot. Łukasz Troc). Pierwszy rząd od lewej: prof. dr hab. Janusz T. Maciuszko (kierownik studium doktoranckiego); bp prof. dr hab. Marcin Hintz, prof. ChAT; bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański; dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT (dziekan); dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT (prodziekan); ks. dr hab. Bogusław Milerski, prof. ChAT (rektor); bp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski (prorektor); prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński (prorektor).

Drugi rząd od lewej: dr Jerzy Sojka; prof. dr hab. Włodzimierz Wołosiuk; mgr Barbara Karasiewicz; mgr Helena Kwiatkowska; dr hab. Borys Przedpeński, prof. ChAT; dr hab. Andrzej P. Kluczyński, prof. ChAT; ks. dr Jerzy Tofiluk, prof. ChAT; dr hab. Rafał Leszczyński, prof. ChAT; ks. dr Doroteusz Sawicki

200 LAT TEOLOGII AKADEMICKIEJ W WARSZAWIE

Wspólna deklaracja Wydziałów Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 roku

U początku założonego przed 200 laty Uniwersytetu Warszawskiego był – wraz z Wydziałami Prawa, Lekarskim, Filozoficznym, Nauk i Sztuk Pięknych – Wydział Teologiczny. W czasach zaborów dzielił ciężkie losy społeczeństwa polskiego. W II Rzeczypospolitej obok Wydziału Teologii Katolickiej zaistniały w stołecznej Alma Mater Wydział Teologii Ewangelickiej i Studium Teologii Prawosławnej. Oba totalitaryzmy XX wieku przekreśliły możliwość istnienia placówek teologicznych w Uniwersytecie Warszawskim. Wydziały te stały się jednak rdzeniem utworzonych po wojnie Akademii Teologii Katolickiej (później Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego) i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej. Mimo trudnej przeszłości teologia uniwersytecka w Warszawie stanowi niezbywalny element życia akademickiego naszego miasta.

Podjmując refleksję nad genezą, rozwojem i przyszłością teologii w Warszawie, jako pracownicy i studenci Wydziału Teologicznego UKSW i Wydziału Teologicznego ChAT mamy wspólne przekonanie o szczególnej roli tej nauki w przestrzeni Uniwersytetu i w świecie współczesnym. Jak była obecna u początków uniwersytetów w średniowiecznej Europie, tak nie może jej, mimo głębokich przemian społeczno-kulturowych, zabraknąć w dobie współczesnej. Teologia bowiem, odwołując się do wiary i rozumu, poszukuje odpowiedzi na pytanie o miejsce człowieka w świecie, jego rolę i samoidentyfikację. Analizuje wszystko to, co o człowieku stanowi, odwołując się przy tym do objawienia Bożego. Broni człowieka przed redukowaniem go do wymiaru materialnego, spełnia rolę kulturotwórczą.

Świętowanie 200-lecia warszawskiej teologii uniwersyteckiej posiada dziś wymiar ekumeniczny. Jako społeczność akademicka obu Wydziałów wspólnie i solidarnie świadczymy, iż nie ma teologii bez trudu wypełniania Jezusowej modlitwy o jedność Jego uczniów (J 17, 11). Teologia przyczynia się do przebaczenia, pojednania oraz jedności wszystkich chrześcijan. Teologia chrześcijańska chce jednocześnie służyć wszystkim ludziom, bez względu na ich kulturową i religijną tożsamość czy światopogląd.

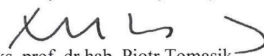
Zobowiązani 200-letnią tradycją teologii akademickiej w Warszawie pragniemy wspólnie dbać o jej twórczą obecność w debacie naukowej tworzącej Uniwersytet. Chcemy wspierać się wzajemnie w tym procesie i uczyć się od siebie, wsłuchując się w głos wszystkich uczestników dyskursu akademickiego.

Deklaracja niniejsza została podjęta jednogłośnie w formie uchwały na wspólnym posiedzeniu Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Rady Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie dnia 16 listopada 2016 r. odbytych w siedzibie UKSW.

Dziekan Wydziału Teologicznego ChAT

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT

Dziekan Wydziału Teologicznego UKSW

ks. prof. dr hab. Piotr Tomasiak

Dnia, 16.11.2016 r.

Od UW do UKSW. 200 lat instytucji i struktur teologii uniwersyteckiej w Warszawie

ks. Roman Bartnicki

Można wskazać cztery główne instytucje, w których na przestrzeni 200 lat rozwijana była uniwersytecka teologia katolicka w Warszawie. Były to państwowe szkoły wyższe, czyli założony w 1816 roku przez Aleksandra I, cara Rosji i króla Królestwa Polskiego, Królewski Uniwersytet Warszawski, którego Wydział Teologiczny poprzez Seminarium Główne znalazł kontynuację w Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej działającej do powstania stycziowego, a następnie w Cesarskiej Rzymskokatolickiej Akademii Kościelnej w Petersburgu, oraz Wydział Teologii Katolickiej w odnowionym podczas okupacji niemieckiej w 1916 roku Uniwersytecie Warszawskim. Wydział funkcjonował od 1918 aż do 1954 roku, z przerwą w czasie II wojny światowej; Akademia Teologii Katolickiej – utworzona w 1954 roku przez komunistyczne władze partyjno-rządowe – oraz Wydział Teologiczny na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, utworzony w 1999 roku.

Opracowanie ograniczone zostaje do państwowych szkół wyższych, obecnie zwanych publicznymi¹. Bardzo krótko wskazana zostanie geneza i okoliczności powstania tych instytucji, a jeszcze krócej przemiany w ich strukturach. Szukamy

•••••

¹ Inny nurt warszawskich uczelni teologicznych to niepaństwowe szkoły wyższe, obecnie zwane niepublicznymi. Są one prowadzone przez Kościół rzymskokatolicki. Do tego nurtu zaliczyć należy seminaria duchowne, a zwłaszcza powstałe w 1677 roku *seminarium externum* u księży misjonarzy, działające do 1864 roku oraz erygowane w roku 1682 seminarium św. Jana przy kolegiacie, istniejące do dzisiaj jako Wyższe Metropolitalne Seminarium Duchowne św. Jana Chrzciciela. W stolicy funkcjonuje także Archidiecezjalne Seminarium Misyjne „Redemptoris Mater” (od 1991 roku) oraz Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Warszawsko-Praskiej pw. Matki Bożej Zwycięskiej (od 2000 roku). W tym nurcie należy też umieścić Akademickie Studium Teologii Katolickiej powołane w 1962 roku i przekształcone w roku 1988 w Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie. Odrębny nurt stanowią uczelnie niekatolickie: funkcjonujący na UW w okresie międzywojennym Wydział Teologii Ewangelickiej oraz Studium Teologii Prawosławnej, a od 1954 roku Chrześcijańska Akademia Teologiczna.